

Cuviosul Sofronie Athonitul

NAȘTEREA ÎNTRU ÎMPĂRĂȚIA
CEA NECLĂTITĂ

Traducere din limba rusă de
Ierom. Rafail (Noica)
(Ediția a III-a revăzută)

Mănăstirea Stavropighie Sfântul Ioan Botezătorul,
Essex, Marea Britanie

DIN PARTEA ALCĂTUIITORULUI	7
CÂTEVA GÂNDURI DREPT PREFAȚĂ	17
CĂILE NEVOINȚEI CUVÂNTĂRII DE DUMNEZEU	27
CUVÂNTAREA DE DUMNEZEU CA RUGĂCIUNE ȘI CA STARE A DUHULUI NOSTRU	38
UNIMEA BISERICII DUPĂ CHIPUL SFINTEI TREIMI	52
Taina Sfintei Treimi	52
Descoperire și conștiință dogmatică	63
Antinomii ale teologiei treimice	66
Îndumnezeirea	72
Calea unirii	89
CHIP ȘI ASEMĂNARE.....	101
Pentru om	101
Omul – persoană.....	104
Măreția creștină a omului	106
Mai-nainte-răpirea Împărăției.....	108
Pentru omul contemporan.....	109
CUVÂNT PENTRU MONAHISM.....	117
TEMEIURILE NEVOINȚEI ORTHODOXE.....	124
PENTRU NEAPĂRATA TREBUINȚĂ A CELOR TREI LEPĂDĂRI, DUPĂ CUVIOSUL IOAN CASSIAN ROMANUL ȘI CUVIOSUL IOAN SCĂRARUL.....	167
O PARALELĂ ÎNTRE NUNTĂ ȘI MONAHISM	176
PENTRU CELE DOUĂ CHIPURI ALE SMERENIEI: CEA NEFĂCUTĂ – DUMNEZEIASCĂ, ȘI CEA FĂCUTĂ – ASCETICĂ	179
PENTRU ASCULTARE	183
PENTRU RUGĂCIUNE	192

PENTRU POCĂINȚĂ	195
SCURTE ÎNSEMNĂRI DINTRU ALE NEVOINȚEI	198
Pentru asemănarea cu Hristos.....	198
Pentru iertarea greșalelor.....	198
Pentru „sănătatea” monahului	199
Pentru har	200
Pentru mântuirea cea de obște	201
TESTAMENT	202
PENTRU DUMNEZEIASCA VEDERE	209
CUVÂNT LA SCHIMBAREA LA CHIP A DOMNULUI.....	210
Pentru lumina Thavorului.....	210

PARTEA I

**NEVOINȚA DOBÂNDIRII CHIPULUI
CELUI DINTÂI**

Și au zis Dumnezeu: Să facem om după chipul nostru și după asemănare, și să stăpânească... tot pământul.

(Fac. 1: 26)

CĂILE NEVOINȚEI CUVÂNTĂRII DE DUMNEZEU

Două mii de ani s'au scurs din clipa când în lume S'a ivit Ziditorul ei; și în trup omenesc, și în graiul nostru, El ne-a vorbit despre chipul Ființei Dumnezeiești. Dar până în această vreme, toți cei care au crezut în El, petrec în muncile făuritoarei însușiri a descoperirilor date nouă. Cei în care precumpănește năzuința de a ajunge la Dumnezeire intelectual, prin știință teologică, nu dobândesc experiența vie a vecinicii. Cei care se mulțumesc cu singură rugăciunea, nu ajung la desăvârșire, chiar și dacă în anumite clipe se apropie mai intens de Dumnezeu decât cei dintâi. Nici theologia, intelectuală, fără rugăciunea pocăinței, nici rugăciunea, fie ea și fierbinte, dar fără theologia viziune a minții, nu se dovedesc a fi desăvârșirea. Singură cunoașterea care include în sine cele două aspecte de mai sus, ca o singură viață, se apropie de deplinătate.

În istoria creștinismului au precumpănit două curente: unul – străduința, care dănuie de veacuri, de a apropia descoperirea dată despre Dumnezeu Întreit-Unul, de felul nostru de a gândi; celălalt – pune pe locul întâi, rugăciunea pocăinței și paza poruncilor, ca mijloc de transfigurare radicală a ființei noastre. De lăudat este, ba din punct de vedere istoric, chiar de neapărată trebuință, truda celor dintâi, dar dacă ea nu este însoțită de viețuire, prăbușirea ei este inevitabilă.

Graiul omenesc, nimănui nu a dat posibilitatea de a exprima adecvat, nici experiența duhovnicească, nici cunoașterea lui Dumnezeu adusă de Hristos. Au fost oameni care au trăit în rugăciune o realitate unică, călăuzindu-se în duhul poruncilor. În rugăciunea lor, Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, erau nedespărțiți unul de altul: nedespărțită este Împărăția Lor, Voia Lor, Sfințenia Lor. Toate cuvintele însă, în care s'a predat noua învățătură și noua viață, din generație în generație, într'o măsură sau alta,

abat mintea de la adevărata viziune a lui Dumnezeu. Aduc drept pildă două formule ale unimii Dumnezeului în Treime.

Adesea gândirea subliniază unimea Esenței: Dumnezeu-Treimea se înțelege ca o unică Obiectivitate absolută, în trei Subiecte Absolute. Transferul accentului de la Esență la Ipostas, ceea ce este mai în acord cu descoperirea „EU SÂNT”, duce la ideea că, Subiectul absolut cuprinde în Sine pe „eu, tu, el, noi”. Această teorie s'a dezvoltat cu precădere în scrierile protoiereului profesor Serghei Bulgakov. În prima formulă este prezentă năzuința de a indica desăvârșita plinătate a Dumnezeirii în fiecare Ipostas, ceea ce poartă, într'o oarecare măsură, o umbră de despărțire a celor Trei. În a doua formulă, tendința de a scoate în evidență principiul personal, ca fiind de temeii în Ființa Dumnezeiască, duce oarecum către contopirea Persoanelor.

Acest neajuns al limbii noastre, Biserica îl depășește prin formule negative: ea învață a trăi Persoanele Sfintei Treimi ca „necontopit”, dar și „nedespărțit”. Iar când este vorba de Logosul Întrupat, atunci formula se complică: „necontopit, neschimbat, neîmpărțit, nedespărțit”. Astfel, mintea noastră logic gânditoare este strânsă în niște chingi care nu îi îngăduie să încline nici într'o parte, nici în cealaltă. În acest fel, noi sântem chemați să depășim logica formală și să trăim pe Dumnezeu în însăși realitatea Ființei, așa cum ni se descoperă Ea.

Dar cum să se săvârșească această trecere de la logica *ennomică* (formală), la *antinomiile* realității ființei? Ieșirea, ne este poruncită de Hristos: *Iisus au zis ...de mă iubește cineva, cuvântul Meu va păzi; și Tatăl Meu va iubi pre el, și la El vom veni, și lăcaș la dânsul ne vom face* (Io. 14: 23). Iar porunca aceasta se află la temeiul gnoseologiei noastre creștine. Sălășluirea întru noi a Tatălui și a Fiului și a nedespărțitului Duh Sfânt, ne dă singura adevărată cunoaștere de Dumnezeu în însăși realitatea ființială. Ca sălaş al Dumnezeirii, devenim în chip firesc purtători ai plinătății Vecinicieii lui Dumnezeu.

Noi am primit o sarcină: întru totul a deveni asemănători

Unuia-născut Fiului Tatălui. După însăși săvârșirea misiunii pământești, El, de acum, și ca om a șezut de-a dreapta Tatălui; cu alte cuvinte, a devenit deopotrivă Lui – Tatălui, prin conținutul Vieții celei fără de început. *Celui ce biruiește, da-voiu lui să șază cu Mine pre scaunul Meu, precum și Eu am biruit și am șezut cu Tatăl Meu pre scaunul Lui. Cea ce are ureche, auză ce Duhul zice bisericilor* (Apoc. 3: 21).

De neapărată trebuință este curățirea minții noastre prin nevoință, pentru a nu introduce elemente ale închipuirii, pornind de jos în sus, în învățătura dogmatică a Bisericii despre Dumnezeu, învățătura întemeiată pe descoperirea despre chipul Dumnezeuității Ființe. Nici o ipoteză – postulat – omenească, nu își are locul în dogma Sfintei Treimi. Pentru aceasta, s'a întocmit în sobor, în cuvinte, o formulă care, dacă este drept înțeleasă, se dovedește a fi o bază neclintită pentru zidirea totalității vieții bisericești, ba și a fiecăruia dintre noi în particular. Când, prin gândirea teologică, sânt puse hotare minții noastre, atunci sânt îngăduite anumite considerații omenești, ce pot lua direcțiile cele mai diferite, depinzând în care sferă a gândirii îi este propriu unei minți să petreacă. Un astfel de chip de „gândire despre Dumnezeu” (meditație) poate ajuta la dezvoltarea celui ce încă nu cunoaște starea curăției minții. Mulți credincioși au aflat bucurie duhovnicească descoperind oglindirea „principiului Treimii” în existența creată, la diferite nivele. Deosebit de binefăcător este a zidi Biserica „după chipul Sfintei Treimi”, întemeindu-ne pe Descoperirea despre „om” – omenire (Fac. 1: 26). Mintea ostenită în căutarea unui Dumnezeu de neajuns, poate afla odihnă în contemplarea existenței cosmice unde se oglindește nemărginita înțelepciune și atotcunoaștere a Făcătorului. Când mintea theologhisitoare se îndreaptă către contemplarea Esenței Dumnezeirii, atunci începe un proces al sustragerii ei de la conceptele lumii acesteia. Rezultatul firesc al acestei contemplări este constatarea desăvârșitei neputințe a cunoașterii lui Dumnezeu, constatarea transcendenței Lui în raport cu lumea. Pe căile

nevoinței cuvântării-de-Dumnezeu aceasta ajută la curățirea expresiilor catafatică (sau pozitive) despre Dumnezeu, de inevitabila lor limitare și de o anume „grosolanie a conceptului”, ce nu se poate atribui lui Dumnezeu. Astfel se învață credinciosul a gândi despre Dumnezeu ocolind, pe de-o parte o gândire exagerat apofatică, iar pe de alta – o gândire catafatică necurățită¹.

„Dobândirea harului Sfântului Duh”, după învățătura Cuviosului Serafim din Sarov, este țelul vieții noastre. Noi învățăm în Biserica noastră să gândim, să credem, să știm că îndumnezeirea omului se săvârșește prin împărtășirea Dumnezeieștilor Energii, care și sânt ceea ce numim *har*. Prin lucrarea lui Dumnezeu se sfințește omul și se introduce în Dumnezeiasca vecinicie, adică în Viața lui Dumnezeu Însuși. Și aceasta până la plinătate, ba chiar până la identitatea celor mântuiți, cu Dumnezeu. Însă, Esența lui Dumnezeu *nu se poate împărtăși* făpturii. Tot ce nu se poate împărtăși – nu se poate cunoaște. Cunoașterea ființială este urmarea unirii în ființă, și nicidecum doar o ipoteză intelectuală. Iar unirea în însăși Esența, ar face pe cei mântuiți „de-o-fiiere”² cu Tatăl”, și Treimea ar deveni Pătrime, Zecime ș.a.m.d.,

¹ Theologia apofatică descrie atributele dumnezeiești în concepte negative, precum, de pildă, în Liturghia Sfântului Ioan Gură de Aur, unde Dumnezeu se descrie ca „nevăzut, negândit, necuprins”, atunci când cea catafatică întrebuințează afirmații pozitive, precum „atoateștiutor, atotputernic, atotbun” etc.

² Cuviosul Sofronie amintea mai sus despre „neajunsul limbii omenești” în general, la care se adaugă altul, specific limbii Române: „deoființă,” prin care strămoșii noștri au redat grecescul ὁμοούσιος. Greaca (și nu numai Greaca) distinge trei concepte:

– „το ὄν” („το εἶναι”) – „ființă,” în sensul de „ceea ce ființează,” și chiar „viețuitoare” sau „făptură însuflețită” (Lat. *esse*; Engl. *being*; Fr. *être*);

– „οὐσία” – „esență” (Lat. *essentia*; Engl. *essence*; Fr. *essence*);

– „φύσις” – „firea” sau „natura” (Lat. *natura*; Engl. *nature*; Fr. *nature*).

Româna „neaoșă” a apropiat pe cele două dintâi, ceea ce duce (până astăzi) la o cumplită confuzie: în realitate, mai apropiată este *esența* (οὐσία) de *fire* (φύσις), dar totuși – a nu se confunda. Expresia „o Ființă în trei Fețe” – o *Esență* în trei Persoane – a născut în arta populară reprezentarea

la nesfârșit.

Temeiul absolut al tuturor judecăților este Hristos, Logosul cel Întrupat al Tatălui. El este măsura tuturor lucrurilor, și dumnezeiești, și omenești. Iisus Hristos, ca Om, a șezut după Înălțare de-a dreapta Tatălui; cu alte cuvinte, I-a devenit deopotrivă, fără a preschimba firea omenească făcută, preluată de El, în Dumnezeire nefăcută. Astfel încât, El petrece vecinic în două firi: dumnezeiască și omenească. Domnul, și ca Om, cu adevărat a șezut „întru cele dinlăuntru ale catapetesmei” (cf. Evr. 6: 19), și neschimbat petrece în toată plinătatea Ființării Dumnezeiești: și ca Fiu Unul-născut Fără-de-început după Dumnezeire, și ca Om cu desăvârșire îndumnezeit, însă fără preschimbarea firii omenești, în esența Ființei celei dintâi a lui Dumnezeu. Și aceasta este *nădejdea ce ne este pusă înainte, pre carea ca o anghiră o avem sufletului, sigură și tare* (Evr. 6: 18-19).

Noi *prin nădejde ne-am mântuit* (Rom. 8: 24). Nu putem încă să spunem cum este cu putință lui Dumnezeu a ne împărtăși plinătatea Sa, însă în descoperirea Noului Legământ dată nouă, avem temei pentru o astfel de nădejde. În Apostoli, această credință era puternică. Ei s’au sfârșit mucenicește pentru propovăduirea mântuirii în Hristos. Apostolul Ioan de Dumnezeu Cuvântătorul, cu liniștea unei încredințări de neclintit spune că *asemenea Lui vom fi, căci vom vedea pre El precum este* (1 Io. 3: 2). Apostolul Pavel, de asemenea, nu șovăie a spune că ne va fi dată plinătatea cunoașterii de Dumnezeu – „plinătate” asemenea

Treimii ca un trup cu trei capete! Sub influența valurilor modernității, România s’a redus la a „împrumută” din limbile apusene termenul „esență”; drept care, nefăurindu-și propriul termen, a rămas nu numai sărăcită în puterea ei de expresie proprie, dar și împovărată cu nefasta confuzie a termenului „deoființă”, adânc înrădăcinat în conștiința gândirii Românului. În traducerea de față ne-am simțit siliți să păstrăm încă, în general, termenul *esență*, dar uneori ne-am îngăduit să introducem, drept neologism, „*deofiere*” (unde *friere* – accent pe primul „i” – ar exprima „esență” în graiul nostru), deoarece socotim o necesitate ce se impune, formarea unei terminologii teologice și ascetice riguroase, dar – curat românești. (N. tr.)

cele cu care Ziditorul ne cunoaște, și anume: într'o clipită necunoscută nouă, a „facerii de dumnezei” și a economiei mântuirii, și noi vom pătrunde dincolo de catapeteasma zilei a opta: „Acum vedem ca prin oglindă, în ghicitură, dar atunci față către față; acum cunosc din parte, dar atunci voi cunoaște, precum și cunoscut sânt” (1Cor. 13: 12).

Pentru rezolvarea acestei probleme nu se aplică felul de a gândi, nici cel filosofic, nici cel matematic. Noi începem cu credința în Adevărul Descoperirilor cele prin Iisus Hristos. Și rezultatele acestei credințe o întăresc și o preschimbă în nădejde. După Apostoli, unii din Părinții Bisericii au crezut asemenea lor, alții însă, au gândit viața cea vecinică a celor mântuiți, ca o neîncetată înălțare triumfală către Cel Infinit. Gândire proprie matematicienilor: noi totdeauna ne asemănăm unui oarecare număr, însă Dumnezeu – infinitului. Între aceștia întotdeauna va rămâne o „distanță”. În scrierile Părinților se întâlnește gândul că, dacă ar fi cu puțință a cunoaște pe Dumnezeu până la totala epuizare, ar însemna că El ar fi oarecum finit, iar în ce ne privește, aceasta ar duce la sațiu.

Noi nu ni-L închipuim pe Hristos-omul (1Tim. 2: 5) ca petrecând într'o neîntreruptă înălțare către Tatăl; noi Îl mărturisim ca pe Cel ce „S'au suit la ceruri, și șade de-a dreapta Tatălui” (Crezul). El Însuși a zis: *Unde sânt Eu, acolo și slujitoriul Meu va fi. Și de va sluji cineva Mie, cinsti-va pre el Tatăl Meu* (Io. 12: 26). Dar, de asemeni, purcezând de la cuvintele lui Hristos: *Mă sui la Tatăl Meu și Tatăl vostru, și la Dumnezeul Meu, și la Dumnezeul vostru* (Io. 20: 17), recunoaștem că o oarecare „distanță ontologică” rămâne pentru noi și în vecinicie – aceea despre care s'a vorbit mai sus: esența De-Sine-Ființei Celei fără de început, nouă nu ni se comunică; noi, chiar dăruiti fiind cu întreaga deplinătate a lui Dumnezeu, rămânem „făptură”. Și astfel, mântuirea desăvârșită, stă în includerea omului în toată deplinătatea vieții lui Dumnezeu.

Învățătura dogmatică și ascetică a Bisericii Dreptslăvitoare

nu este un oarecare agregat de plăsmuiri ale gândirii omenești sau „basmе meșteșugit împletite” (cf. 2 Pt. 1: 16). Caracteristică îi este forma prezentării, celui ce aude (cf. Rom. 10: 14-15), a rezultatelor experienței vii, formă care nu se pretează „sistematizării”. Învățătura Bisericii se prezintă ca o povestire în cuvinte omenești despre ceea ce cu adevărat au văzut și au cunoscut Apostolii, Părinții Bisericii și generațiile care au urmat lor (1 Io. 1: 3; Gal. 1: 11-12, și altele). Unde este vorba de împărtășire personală între Dumnezeu liber și oamenii liberi, acolo ne revine sarcina de a întruchipa cu neputincioasele mijloace ale graiului nostru, curgerile vecinic vii ale oceanului nemărginit al vieții Dumnezeiești. „Curgeri”, uneori furtunoase, uneori puternic liniștite, acum gingaș încălzind sufletul, acum liniștit mângâietoare. Aceasta nu înseamnă că toate cele ale învățaturii Bisericii sânt șovăielnice, nestatornice sau chiar contradictorii. Nicidecum, căci în vârtutea lucrării Celui Unuia Dumnezeu, tuturora le este caracteristică o unitate lăuntrică ființială, „în multe chipuri” (Evr. 1: 1), nesecat de bogată.

Ființarea, și a persoanei separate, și a mulțimii masselor de oameni, și a întregi perioade istorice, a rânduri și rânduri de generații ce se succed, trece când prin scurte descoperiri ca scânteia fulgerului, când prin străduința, de-a lungul veacurilor, a noroadelor, de a-și conforma sensul vieții cu cunoștințele cele de sus date despre Dumnezeu-Atotțiitorul: *Și răspunzând Petru a zis către Iisus: Doamne, bine este nouă a fi aici... Și încă grăind el, iată nour luminos a umbrit pre ei, și iată glas din nour, zicând: Acesta este Fiul Meu cel iubit, întru Care am binevoit; pre Acesta să ascultați* (Mt. 17: 4-5).

Că nu urmând basmelor celor meșteșugite am făcut cunoscută vouă puterea și venirea Domnului și Mântuitoriului nostru Iisus Hristos, ci înșine văzători fiind mării Aceluia... [când] glas ca acesta (a venit) către Dânsul de la slava cea cu mare cuviință: Acesta este Fiul Meu cel iubit... și acest glas noi l-am auzit, din ceriu pogorându-se, fiind cu Dânsul în muntele cel